

**СТАНОВЛЕННЯ ВІДКРИТОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ
(ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)**

У статті розглядаються передумови створення Відкритого університету Великої Британії. Аналізуються основні історичні аспекти його становлення. Окреслюються чинники, що сформували концепцію його реалізації. Висвітлюються проблеми та етапи еволюції університету як піонера дистанційної форми навчання.

Педагогічна наука у всі часи її становлення мала на меті гармонійний розвиток особистості, підготовку нового покоління до життя. При цьому постійно вдосконалювалася система передачі накопичених знань про навколишній світ, життя, виробництво; урізноманітнювалися форми, методи, засоби навчання. Наприкінці ХХ на початку ХХІ століття проблема надання освітніх послуг отримала нове тлумачення, що надало можливість окреслити стратегічні напрямки її розв'язання в глобальному масштабі з допомогою концептуально нових підходів. Суспільний розвиток того часу був неможливий без високотехнологічної освіти та інформатизації всіх сфер людської діяльності, а тому інформатизація освіти охоплює всю освітню систему, до того ж у глобальному масштабі. Досвід розвитку та становлення дистанційної освіти викликає підвищений інтерес та є метою нашої статті.

Вітчизняними науковцями досліджуються можливості та перспективи дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України та за кордоном (Р. Гуревич, В. Жульківська, Т. Гусак, І. Клименко, К. Корсак та інші), науково-методичні умови його реалізації (В. Олійник, Н. Корсунська, М. Танась, П. Таланчук, В. Шейко, О. Третяк). Дослідження проблеми дистанційного навчання в зарубіжних країнах відбувається також у різних напрямках: вивчення сучасного стану та перспектив розвитку (Дж. Андерсон, Ст. Віллер, Т. Едвард, Р. Клінг), педагогічного та інформаційного забезпечення (Н. Левинський, Дж. Мюллер, О. Огур, Дж. О'роурке, Д. Парріш, Р. Філіпс).

Треба зазначити, що задля успішного вирішення проблеми дистанційної освіти важливими умовами є увага держави та розробка новітніх педагогічних технологій. Поява та широке розповсюдження нових інформаційних технологій, що базуються на сучасних технічних засобах, суттєво вплинула на рівень навчання та виховання. Прикладом можуть бути реформи в США кінця 50-х років, коли конгрес прийняв "Закон про освіту задля потреб національної оборони", що містив розділ "Нові методи навчання", в якому говорилося про нестачу кваліфікованих кадрів та постійне збільшення навчальної інформації. Наслідком цього став швидкий зріст автоматизованих учбових курсів, що спостерігався й у країнах Західної Європи, які надавали більше можливостей у виборі послідовності вивчення предметів, гнучкому темпі навчання. Теоретико-педагогічною базою щодо їх створення було програмоване навчання, основні положення якого були розроблені в 20-50-х роках минулого сторіччя американськими вченими С. Прессі та Б. Скіннером.

Незважаючи на те, що дистанційне навчання пов'язують з ХХ сторіччям, багато дослідників вважають, що перші спроби розробки дистанційної форми освіти були зроблені Я.А. Коменським 350 років тому, коли він ввів у широку освітню практику ілюстровані підручники, а також створив базу для використання системного підходу в освіті, написав "Велику дидактику". У кінці ХІХ століття завдяки появі регулярного поштового зв'язку з'явився прародитель дистанційної освіти – "кореспондентське" навчання. Тепер студент міг посилати вчителю свої письмові роботи, отримувати поштою коментарі викладача і нову порцію підручників. Такий спосіб навчання дуже сподобався тим, хто жив далеко від великих міст і не міг навчатися у звичайних закладах, – для багатьох людей тоді це було єдиною можливістю здобути вищу освіту.

Система освіти у Великій Британії на початку ХХ сторіччя була підпорядкована урядовим комітетам, а тому будь-які нововведення та зміни мали бути узгоджені з відповідними структурами. Британські університети, на відміну від їм подібних у США, Австралії, Новій Зеландії не мали вечірньої форми навчання, яка надавала можливість отримати академічну освіту таким студентам. Університети надавали переваги випускникам шкіл у зв'язку з обмеженою кількістю місць, та оскільки останні будуть приносити користь суспільству в набагато коротший термін. Термін "освіта дорослих" визначав діяльність спеціальних агенцій (Робітнича освітня асоціація, додаткові відділення при університетах, курси при місцевих освітніх установах), орієнтованих на професійне навчання, а не на підвищення академічної освіти. Отже, проблема освіти дорослого населення залишалася не реалізованою в тому сенсі, яке потребувало суспільство, а для працюючих дорослих практично не було жодної альтернативи в отриманні вищої освіти.

Перші спроби запропонувати дорослому населенню освітні послуги були зроблені в 20-х роках минулого сторіччя неформальним шляхом освітньої трансляції. У 1924 році Комітет освіти дорослих

та Британський інститут освіти дорослих разом з BBC почали спільну програму по підготовці серії навчальних ефірних програм. Це сприяло тому, що у своєму меморандумі (1926 р.) BBC надав саме освітньому транслюванню пріоритет та висунув ідею "Ефірного університету" ("Wireless university"). У 1927 році на BBC була створена власна програма навчальних передач для дорослих. Однією з рекомендацій Комітету було створити виділену радіостанцію безпосередньо в навчальних цілях, але ця ідея була реалізована лише 50 років потому.

Безліч експериментів та досліджень з вивчення потенціалу медіа проводились на базі багатьох навчальних закладів Великої Британії. Одним із прихильників використання телебачення в системі вищої освіти був Р. Уільмс, який протягом двох років (1962-63), будучи головою кафедри Електроніки та Зв'язку Інституту Електроніки, виступав за поєднання навчального радіомовлення з заочною освітою в уже існуючих університетах. Це був революційний на той час проект створення мультимедійної інтегрованої програми [2].

У 1962 році М. Янг написав доповідь, в якій окреслив тенденції до зростання попиту на вищу освіту серед дорослого населення в наступному десятиріччі. Серед його пропозицій було створення Відкритого університету (Open University). Він також наголосив на зростаючому застосуванні засобів медіа в навчальних цілях у Сполучених Штатах Америки та навів як приклад систему заочної форми навчання в Радянському Союзі, де вона виникла в результаті спроби поліпшення якості навчання на відстані, в основі якого був експеримент по зв'язку кореспондентського й очного навчання.

У ході контактів між країнами колишньої антигітлерівської коаліції, британських учених зацікавив радянський досвід організації заочної освіти. У Британії було ухвалено рішення про формування подібної системи освіти. Уряд Великої Британії виділив під цей проект значні кошти. Були розроблені учбові плани, програми, навчально-методична допомога й освітні технології. Слід зазначити, що система заочної освіти в Радянському Союзі не мала жодних аналогів ні в США, ні в Британії та справила достатньо сильне враження на Харольда Уілсона під час його візиту в цю країну на початку 1960-х років. Отже, розвиток та поширення освітніх радіо та телепрограм були передвісниками та сприяли розвитку Відкритого університету в період з 1963 по 1969 роки.

Зростаюче занепокоєння у світі (протягом 1950-х та на початку 1960-х років) щодо "елітності" в системі освіти та наслідків даного явища для формування характеру суспільства, підняли проблему нерівних можливостей в отриманні подальшої освіти для різних соціально-економічних груп населення. Вона була розвинута та обгрунтована в книзі Брайана Джексона та Деніса Мерсдена "Освіта та робітничий клас" ("Education and the Working Class"), яка була опублікована в 1962 році. У березні 1963 року лейбористами була створена робоча група, яку очолив лорд Тейлор, завданням якої було вивчення думки членів провладної партії щодо можливостей отримання вищої освіти для різних прошарків дорослого населення. Результатом роботи групи, була представлена доповідь з пропозицією започаткувати експеримент у наданні освіти дорослому населенню шляхом створення "Ефірного університету" ("University of the Air") на BBC радіо та телебаченні, а четвертий телевізійний канал використовувати виключно в освітніх цілях.

До 1963 року нова модель надання вищої освіти була сформована. У своїй доповіді в передвиборчій кампанії від лейбористської партії Харольд Уілсон представив програму заочних курсів, розраховану на дорослих, які закінчили школу в 16-17 років та бажають отримати нові знання й кваліфікацію навчаючись у домашніх умовах, що, по суті, містила план створення "Ефірного університету". Його проект мав мало спільного з існуючим сьогодні Відкритим університетом, але це був приклад надання освіти дорослому населенню за допомогою телебачення і радіо, що мають "доставляти" викладачів додому учням. Потім з'явилася думка використовувати для цього звичайну пошту. В кінці 90х років ХХ століття з'явилася можливість доставляти учбові матеріали дешевшим і оперативним способом – електронною поштою.

Відкритий університет Великої Британії (British Open University), заснований у 1969 році, був названий так, щоб показати його доступність за рахунок невисокої ціни і відсутності необхідності часто відвідувати аудиторні заняття. Він став піонером дистанційної освіти, прототипом відкритих університетів та центром поширення сучасних технологій даної форми навчання, який до цього часу є одним зі світових лідерів у цій галузі. Офіційним засновником Відкритого університету вважалася сама королева, а канцлером (ректором) призначили спікера палати общин. Було зроблено все, щоб університет став одночасно і масовим (у ньому щорічно вчиться 200 тисяч чоловік), і престижним.

Він мав велику розгалужену мережу підрозділів та консультаційних пунктів, що стали центрами поширення інновацій в освіті. Його називають передвісником технологічної ери, яка почалася ще в 1960-х роках. Відкритий університет Великої Британії був першим у світі, де була успішно реалізована ідея дистанційного навчання, в основі якого лежать інформаційні та комунікаційні технології, що надають змогу отримувати високоякісну освіту людям без відвідування університетських кампусів. Початковою метою відкритого університету була допомога дорослим працюючим людям отримати диплом Лондонського університету. Потім починання було доповнено

ідеєю "ефірного" університету, який має використовувати теле- та радіомовлення в заочному навчанні. Врешті сформувався проект самостійного незалежного університету, який нині працює нарівні з класичними. Британський відкритий університет приділяє особливу увагу таким проблемам як управління освітнім процесом, диференціації форм, методів та засобів навчання, що, у свою чергу, дає змогу студентам вибрати найактивніший з них.

Нова парадигма освіти була сформована та отримала всебічну підтримку й гарантії з боку держави і суспільства. З поширенням у світі нових інформаційних технологій і технічних засобів доставки навчального матеріалу, насамперед з появою INTERNET, у навчальних закладах різних типів склалися передумови появи й розвитку нового напрямку в освіті – дистанційного навчання, яке засновано на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях. Це було пов'язано зі створенням мережі відкритих університетів (Open Universities), що базувалися на наступних принципах: свобода вибору місця, часу та форм навчання.

Британський Відкритий університет від початку своєї діяльності приділяє особливу увагу таким проблемам: управління освітнім процесом; створення умов для ефективних контактів (викладач – студент, студент – студент); диференціація форм, методів і засобів навчання, що дає можливість студентам вибрати свій шлях навчання. Це один з перших мегауніверситетів, який вимагає від студентів не попередньої кваліфікації, а тільки реєстрації та іспиту. Щорічно в ньому навчаються близько 200000 студентів. Його основна мета – надати людям можливість отримувати дипломи за допомогою домашнього навчання. Спочатку в університет приймалися лише абітурієнти з Великобританії, проте зараз у ньому навчаються студенти з інших країн Європи і навіть з інших континентів (незважаючи на те, що концепція Відкритого університету була імплементована в багатьох країнах світу). При навчанні використовуються різні засоби, зокрема підручники, теле- і радіопрограми, аудіо- і відеокасети, а також комп'ютерне програмне забезпечення. Особистий контакт і підтримка здійснюються за допомогою тьюторів на місцях, за допомогою мережі з 400 регіональних центрів навчання у Великобританії і за кордоном, а також літніх шкіл ("summer schools"), які проводяться щорічно. Численні консультаційні пункти Відкритого університету стали центрами поширення технологій навчання, тут діють методи on-line, модульовані курси та очні обговорення проблем з тьютором. Застосована система оцінок, очних зустрічей, підтримки тьютором є прикладом гнучкості й адаптованості навчання.

Отже, у Великій Британії освіта суспільства розглядається в тісному зв'язку зі становленням прав громадян, демократії, взаєморозуміння. Вже існуючі державні інституції дають змогу будь-якій людині повноцінно реалізовувати свої права та обов'язки через закони та інші правові норми. Вихідні концептуальні положення щодо змісту й організації дистанційного навчання ґрунтуються на основних положеннях підвищення освітнього рівня населення й підготовки фахівців високої кваліфікації шляхом впровадження нових форм навчання, які відповідають тенденціям розвитку цивілізації та інформатизації суспільства.

Дистанційна освіта в Європі отримала інтенсивний розвиток на початку 70-х років та в основному фінансувалася державою. Мережа відкритих університетів у Європі мала три основні підрозділи: розрахункова палата, навчальний центр, кваліфікаційна система. Концепція Відкритого університету утворилася на основі головних післявоєнних тенденцій в освіті: надання освіти дорослому населенню; зростаюча кількість навчальних радіопередач; політична об'єктивність поширення ігалітаризму в освіті. Висока результативність забезпечувалася академічністю курсів, врахуванням потреб ринку, посиленням відповідальності студента за якість знань, оскільки контроль за їх отриманням у процесі навчання лежить саме на ньому.

Розвинута в Європі мережа Open Universities дозволяє студентам для вивчення обирати будь-які навчальні предмети у визначених університетах і при бажанні отримати сертифікат про вищу освіту, якщо вивчено та здано необхідна їх кількість. Студент має змогу вибрати університет для вивчення окремо взятої дисципліни виходячи з бажаних форм та часу навчання. Можливості вибору змісту дисципліни в європейських Open Universities пояснюються менш жорсткою їх регламентацією для отримання ступеня бакалавра чи магістра. Отже, основна задача європейської мережі Open Universities – це узгодження та взаємна акредитація навчальних дисциплін, при цьому, кожному університету залишається свобода вибору форм навчання та змісту матеріалу.

Іншими центрами дистанційної освіти в Європі є французький національний центр дистанційного навчання (CEND), який було засновано в 1969 році; Національний університет дистанційної освіти (UNED) в Іспанії (58 учбових центрів в країні, 9 за кордоном) і Балтійський університет (BU) з штаб-квартирою в Стокгольмі, об'єднуючий 10 країн Балтійського регіону. Технічні засоби, що використовуються в організації роботи CEND, включають супутникове телебачення, відео- та аудіокасети, електронну пошту, Internet, а також традиційні літературні джерела. У Росії датою офіційного розвитку дистанційної освіти можна вважати 30 травня 1997 року, коли вийшов наказ Міносвіти Росії, що дозволив проводити експерименти у сфері дистанційної освіти.

У 1989 р. в США створена система публічного телемовлення (PBS TV), яка є консорціумом 1500 коледжів і телекомпаній. PBS TV включає декілька учбових програм, які передаються по чотирьох освітніх каналах. Особливе місце серед них займає програма навчання дорослих (PBS Adult Learning Service), яка пропонує курси в різних областях науки, бізнесу, управління. Одним з найбільш авторитетних у галузі дистанційної освіти є Пенсільванський університет (Penn State University), досвід якого використовувався ЮНЕСКО при створенні концепції віртуального університету. Дистанційні освітні бізнес-програми складають 25% усіх дистанційних освітніх програм в Америці. Такі компанії як General Motors, J.C. Penny, Ford, Wal-Mart, Federal Express здійснюють підвищення кваліфікації персоналу через приватні корпоративні освітні мережі. Внутрішню супутникову освітню мережу використовує для цих цілей корпорація IBM.

У наш час у кожній європейській країні існує група навчальних закладів, які реалізують технології дистанційного навчання. Організаційні структури дистанційної освіти в Європі достатньо різноманітні та охоплюють відділення дистанційного навчання в класичних університетах; національні відкриті університети, консорціум університетів, що об'єднує і координує діяльність кількох навчальних закладів (NTU); віртуальні університети. Сьогодні дистанційне навчання розглядається як нова педагогічна технологія або комплекс, що використовує у взаємодії та взаємодоповненні всі відомі технології, трансформує їх згідно нових умов навчання і вимагає певного переосмислення шляхів їх історичного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Prime Minister's Committee on Higher Education (1963) Higher Education, Appendix 1: The demand for places in higher education, Cmnd 2154-1, HMSO (Robbins Report, 1963). – 256 p.
2. Williams, R.C.G. (1962) in The Electrical Journal, 23 Feb. 1972; and in a speech at Guildford (1963). – 180 p.
3. Young M. (1962) Is your child in the unlucky generation?, Where?, no. 10, Autumn 1962. – P. 3-5.
4. Jackson B. and Marsden D. (1966) Education and the Working Class, Penguin (Rev. edn.). – 220 p.
5. Wilson H. (1963) Speech to a Labour Party rally, Glasgow, 8 Sept 1963. – 310 p.
6. Perry Walter (1974) Higher Education for Adults: where more means better, Cambridge University Press (The Rede Lecture, 1974). – 220 p.

Матеріал надійшов до редакції 14.04. 2008 р.

Статкевич А.Г. Становление Открытого университета Великобритании (исторический аспект).

В статье рассматриваются предпосылки создания Открытого университета Великобритании. Анализируются основные исторические аспекты его становления. Определены факторы формирования концепции его реализации. Раскрываются проблемы и этапы эволюции университета как пионера дистанционной формы обучения.

Statkevych A.H. Formation of the Open University of Great Britain (historical aspect).

The article deals with the main conditions of the foundation of the Open University of Great Britain. The main historical aspects of its formation are analysed. The main factors that formed the concept of its realization are stressed. The problems and stages of the evolution of the university as a pioneer of distance learning are presented.